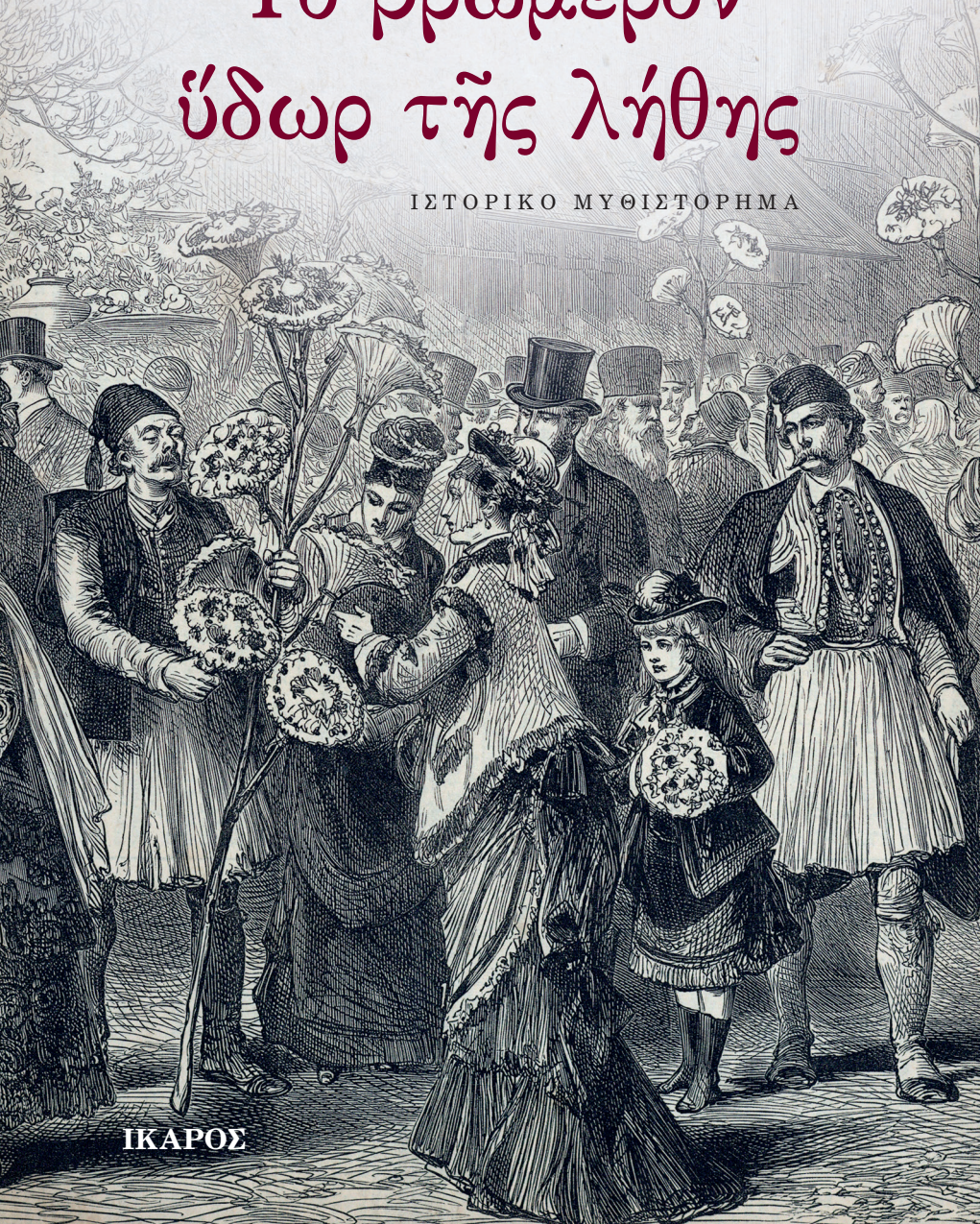

ΙΣΜΗΝΗ ΚΑΠΑΝΤΑΗ

Τὸ βρωμερὸν ὔδωρ τῆς λήθης

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΙΚΑΡΟΣ

ΤΟ ΒΡΩΜΕΡΟΝ ΥΔΩΡ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευση ἢ ἀναπαραγωγὴ τοῦ παρόντος ἔργου στὸ σύνολό του ἢ τμημάτων του μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο, καθὼς καὶ ἡ μετάφραση ἢ διασκευή του ἢ ἐκμετάλλευσή του μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο ἀναπαραγωγῆς ἔργου λόγου τέχνης, σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ν. 2121/1993 καὶ τῆς Διεθνoῦς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιοῦ, πὸν κυρώθηκε μὲ τὸν ν. 100/1975. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ ἀναπαραγωγὴ τῆς στοιχειοθεσίας, τῆς σελιδοποίησης, τοῦ ἐξωφύλλου καὶ γενικότερα ὅλης τῆς αἰσθητικῆς ἐμφάνισης τοῦ βιβλίου, μὲ φωτοτυπικὲς ἢ ὅποιεσδήποτε ἄλλες μεθόδους σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 51 τοῦ ν. 2121/1993.

© Ἰσμήνη Καπάνταη & Ἐκδόσεις Ἴκαρος 2020

ISBN 978-960-572-363-7

ΙΣΜΗΝΗ ΚΑΠΑΝΤΑΗ

ΤΟ ΒΡΩΜΕΡΟΝ ΥΔΩΡ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ

ιστορικό μυθιστόρημα

ΙΚΑΡΟΣ

Μνήμη Β. Κ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Σὲ προηγούμενο Σημείωμά μου (Ὁκτὼ φορές τὸ Δαχτυλίδι, ἐκδόσεις Καστανιώτη, βιβλίο τοῦ ὁποίου οἱ πρῶτες ἐπτὰ ἱστορίες εἶχαν πρωτοκυκλοφορήσει ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ἑστία) εἶχα ἀναφέρει τὸν λόγο πού, χρόνια πρὶν, μεῖς ἐσπρωξε ν' ἀσχοληθῶ, ἐρασιτεχνικὰ βεβαίως, μετὴν Ἱστορία καὶ εἰδικότερα μετὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας· ὁ λόγος ἦταν ὅτι ἤθελα νὰ καταλάβω πῶς τελικὰ προέκυψε αὐτὸ πὸ εἴμαστε σήμερα, δηλαδὴ ὁ «Νεοέλληνας».

Τὸ πῶς προέκυψε, ἀτυχῶς ἔγραφα τότε, δὲν τὸ ἀνακάλυψα, πράγμα πού, καὶ πάλιν ἀτυχῶς, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἀτυχέστατα, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ἐξακουλουθεῖ, γιὰ μένα τουλάχιστον, νὰ παραμένει ἄλυτος γρίφος. Ἐδῶ πάντως παραθέτω, γιὰ ὅποιον ἐνδιαφέρεται, ὀρισμένες ἀπὸ τὶς πηγές ἀπ' ὅπου ἀντλήσα στοιχεῖα γιὰ τὸ ἀνά χειῖρας πόνημα καὶ ἀφοροῦν τὴν

περίοδο τῆς δημιουργίας τοῦ Νεοελληνικοῦ κράτους.

Στὸ τέλος ἀναφέρω κι ἓνα βιβλίο πού ἂν καὶ δὲν ἀφορᾷ τὴ συγκεκριμένη ἱστορικὴ περίοδο, γιὰ μένα, ὥστόσο, στάθηκε ἐργαλεῖο ἀνάγνωσης τῆς Ἱστορίας μας.

Ἐντμόντ Ἀμπού, *Ἡ Ἑλλάδα τοῦ Ὅθωνα*, Μεταίχμιο, 2018.

Ἄνωνύμου τοῦ Ἑλληνοσ, *Ἑλληνικὴ Νομαρχία*, Πέλλα, χ.χ.ἔκδ.

R. Beaton, *Byron's War, Romantic Rebellion, Greek Revolution*, Cambridge, 2013.

Richard Clogg, *Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδας (1770-2013)*, Κάτοπτρο, 2015.

Douglas Dakin, *Ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία, 1821-1833*, MIET, 2010.

Douglas Dakin, *Ἡ ἐνοποίηση τῆς Ἑλλάδας*, MIET, 2012.

Μαρία Δεληβοριά, *Ὁ ἀγώνας τοῦ '21 καὶ ἡ ὑπονόμευσή του. Οἱ σύγχρονες μαρτυρίες καὶ ἡ κρίση τοῦ Σολωμοῦ*, Ἄγρα, 2016.

Γ. Β. Δερτιλῆς, *Ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, 1830-1920*, Ἑστία, 2010.

Ν. Διαμαντοῦρος, *Οἱ ἀπαρχές τῆς συγκρότησης σύγχρονου κράτους στὴν Ἑλλάδα, 1821-1828*, MIET, 2002.

Ἄρης Κωνσταντινίδης, *Τὰ παλιὰ ἀθηναϊκὰ σπίτια*, ΠΕΚ, 2011.

- Χριστιάνα Λύτ, *Στὴν Ἀθήνα τοῦ 1847-1848*, Ἑρμῆς, 1991.
- Ν. Πανταζόπουλος, *Αὐτόχθονες καὶ ἑτερόχθονες*, Ἔκδοση Δήμου Ν. Σμύρνης, 1986.
- Κ. Παπαγιώργης, *Κανέλλος Δεληγιάννης*, Καστανιώτης, 2001.
- J. A. Petropoulos, *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση κράτους στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο 1833-1843*, ΜΙΕΤ, 1997.
- Ζοζέφ Ρενάκ, Σὰρλ Μωρράς, Ζὰν Μορεάς, *Ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, 1879-1897*, Ὀλκός, 1993.
- Ν. Σπηλιάδης, *Ἀπομνημονεύματα*, τόμ. Α', Ἴνστιτούτο Ἀνάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, 2007.
- Τ. Σταματόπουλος, *Ὁ ὄπλαρχηγὸς τοῦ 1821 Δημήτρης Μελετόπουλος*, Κάλβος, χ.χ. ἔκδ.
- Πολύμνια Ἀθανασιάδη, *Ἡ ἄνοδος τῆς μονοδοξίας στὴν Ὑστερὴ Ἀρχαιότητα*, Ἑστία, 2017.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ὦ θανατηφόρος ἔλλειψις τῆς πατρίδος! Πόσους καὶ πόσους διαυθεντεντάς της καὶ ὑπερασπιστάς της ἢ ἀσωτεία καὶ κακοήθεια τῶν ἀλλογενῶν τῆς κλέπτει. Πόσων ποτίζει τὸ βρωμερὸν ὕδωρ τῆς λήθης! Ἀλλοίμονον, ἀλλοίμονον, ὦ Ἕλληρές μου ἀκριβοί, ἂν οἱ ξενιτευμένοι δὲν ἀλλάξουν γνώμην καὶ δὲν ἐνθυμηθοῦν ὅτι ὅπου εἶναι ἡ πατρίς, ἐκεῖ καὶ ἡ εὐτυχία [...].

Ἑλληνικὴ Νομαρχία ὑπὸ Ἀνωνύμου τοῦ Ἑλληνοῦς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

[...] ὁ ἄνθρωπος εἶναι μαλακός, ἓνα δεμάτι χόρτο [...] Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μαλακὸς καὶ διψασμένος σὰν τὸ χόρτο ἀπληστος σὰν τὸ χόρτο, ρίζες τὰ νεῦρα του κι ἀπλώνουν σὰν ἔρθει ὁ θέρος προτιμᾷ νὰ σφυρίζουν τὰ δρεπάνια στ' ἄλλο χωράφι [...].

Γ. Σεφέρης, «Τελευταῖος Σταθμός»

ΣΗΜΕΡΩΝΕ· στὸ βάθος, πέρα μακριά, ἡ κορυφή τοῦ Τρελοῦ βάρφτηκε κόκκινη. Τὸ σπίτι ἦταν ἀκόμα βυθισμένο στὸ σκοτάδι. Μονάχα ψηλά, στὴν ἄκρη, δεξιά, κάτω ἀπὸ τὰ κεραμίδια, σ' ἓνα παράθυρο, σὰν νὰ τρεμοφέγγιζε κάτι.

Τὸ τριώροφο ἀρχοντικὸ τῶν Καμπασαίων ξεχώριζε τεράστιο στὴν πεδιάδα. Ἦτανε, βλέπεις, μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες κολόνες ποὺ ὑψώνονταν κοντὰ στὴ μαρμαρένια Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, πανύψηλες, θεϊκές, ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα κι ἐκμηδένιζαν ὅ,τι ἦταν κοντὰ τους.

Τὸ κτίσμα, κατώγειο, ισόγειο, καὶ ἀνώγειο, κάλυπτε ὅλη τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς μεγάλης αὐλῆς καὶ ἓνα μέρος τῆς νότιας· ὀλοτρίγυρα στὸ ισόγειο, σὲ ἴσα διαστήματα, σειρὰ οἱ ξύλινες κολόνες ποὺ στή-

ριζαν τὸ χαγιάτι τοῦ πρώτου ὀρόφου, ἐνῶ κοντὰ στὴ μιὰν ἄκρη ἔστεκε ἡ σκάλα ποῦ ἦταν κι ἐκεῖνη ξύλινη κι ὀδηγοῦσε ἐπάνω. Αὐτὰ μέχρι καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ, χρόνια πρὶν, ὁ Ὀδυσσεὺς Κάμπασης, ὁ Ἄρχοντας, ἀποφάσισε –ἐκεῖνος τὸ ἀποφάσισε, τοῦ γιουῦ του, τοῦ Ἀφέντη Ἀριστείδη καὶ τῆς γυναικὸς του, τῆς Ἑλένης, τοὺς κακοφάνηκε μὲν, μὰ δὲν τοὺς ἔπαιρνε νὰ φέρουν ἀντιρρήσεις– κι ἔχτισε γιὰ κείνην καὶ τὸ παιδί, πάνω στὸ λιακωτὸ ποῦ ἔστεκε ξέσκεπο, χωρὶς κεραμίδια, στὴ μόνη πλευρὰ ποῦ ἀκουμποῦσε στὸν φράχτη, τρία δωμάτια, κι ἔτσι τὸ κτίσμα ἔγινε τριώροφο. Ὅχι πὼς δὲν θὰ φάνταζε μεγάλο καὶ μέσα στὴν πόλη, ἐδῶ ὅμως, στὴν ἀπλωσιὰ ὅπου ἀριά καὶ ποῦ διέκρινες καλύβια καὶ στάνες, καὶ μικρὰ μαντρωμένα περιβόλια μὲ τὰ λιγοστὰ τους λαχανικὰ κάτω ἀπὸ τὶς ἐλιές, τὶς συκιές καὶ τὶς λεμονιές, μὲ τὰ ἀσπρισμένα ἀπὸ τὴ σκόνη ποῦ τὰ σκέπαζε ὄλα, λόγω τῆς ἀνομβρίας, φύλλα τους, φάνταζε παλάτι σωστό.

Στὸ δωμάτιό της ἡ Πανωραία σίμωσε πάλι στὶς γρίλιες· ὅλη τὴ νύχτα δὲν ἔκλεισε μάτι, περίμενε... τὸν περίμενε. Ποῦ γύριζε;

Ὅχι, ἀναλογίστηκε, στὴν πραγματικότητα δὲν ἦταν πὼς τὴν ἐνοιαζε τὸ ποῦ· ἄλλο τὴν ἐνοιαζε. Μεγάλος ἦταν πιά, κείνην θὰ ρώταγε; Ἄς πῆγαινε ὅπου ἤθελε, φτάνει νὰ μὴν πῆγε πάλι στοὺς... Πρὶν φύγει τῆς τὸ ὑποσχέθηκε βέβαια –ἐκεῖνη τὸν πίεσε νὰ τῆς τὸ ὑποσχεθεῖ–, μὰ ἦταν νὰ τὸν πιστέψεις;

«Ποῦ πᾶς;», τὸν ρώτησε καὶ ὕστερα, «Ἄφοῦ τὸ

ξέρεις πώς ὁ Ἀφέντης καθόλου δὲν τοὺς καλοβλέπει»· κι ὄχι πὼς ἔχει ἄδικο ὁ ἄνθρωπος, σκέφτηκε, ἀφοῦ ἦτανε οἱ Κουμάντηδες, κι ὄχι ὁ ἴδιος, πὸν τράβηξαν τὴν τελευταία στιγμή τὴν οὐρά τους καὶ ὁ γάμος δὲν ἔγινε.

Αὐτὰ βέβαια ἀφοροῦσαν μία κατάσταση πὸν τὴν εἶχανε πλέον ξεπεράσει, ἀλλὰ μὲ δυσκολία μεγάλη, στὸ ἀρχοντικό. Κατάσταση; Ὅχι ἀκριβῶς· ἦτανε ὅμως κάτι πὸν θὰ ἴλεγε πὼς εἶχε καὶ δὲν εἶχε ἀρχίσει μὲ κάτι συζητήσεις ἀνάμεσα στὴν κυρία Ἐλένη καὶ τὴν κυρία Φιορίνα Κουμάντη γιὰ ἓναν ἐνδεχόμενο γάμο τῆς Δέσποινας, τῆς μικρῆς κόρης τοῦ Ἀφέντη, καὶ τοῦ δευτερότοκου γιουῦ τῶν Κουμάντηδων, τοῦ Ἀλέξανδρου. Ὁραῖο παιδί ἐκεῖνος ὁ Ἀλέξανδρος, τῆς παραέπεφτε τῆς μικρῆς πὸν μόνον ὁμορφὴ δὲν θὰ τὴν ἔλεγε, φτυστὴ ἢ μάνα της, σκέφτηκε τώρα, δὲν ἦταν ὅμως γι' αὐτὸ πὸν οἱ Κουμάντηδες τράβηξαν τὴν οὐρά τους. Ὅχι. Κἀτι δὲν ἄρεσε στὴν κυρία Φιορίνα, τί κἀτι δηλαδή, ἢ παρ' ὀλίγον συμπεθέρα της τῆς ἔπεφτε βαριά, καθόλου δὲν ταιριάζανε οἱ κυρίες μεταξύ τους, ἄλλο ἢ μία, ἄλλο ἢ ἄλλη. Ὅταν πάντως τὸ πρᾶγμα ναυάγησε, οἱ Καμπάσηδες εἶπανε πὼς αὐτὸ ἔγινε ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμα πολὺ μικρὴ ἢ Δέσποινα, καὶ βιάστηκαν νὰ τὴ στείλουν ἐσωτερικὴ σὲ σχολεῖο στὴν Τεργέστη· στὶς φίλες της, ὅμως, τίς πιὸ κοντινές, ἢ κυρία Ἐλένη ἔλεγε ὅτι ἦταν ἢ ἴδια, γόνος παμπάλαιης οἰκογένειας αὐτοχθόνων, πὸν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς δὲν τὸ ἤθελε τοῦτο τὸ συνοικέσιο μὲ τοὺς νεοαφιχθέν-

ντες έτερόχθονες. Οί Κουμάντηδες, από τήν άλλη μεριά, πού στήν πραγματικότητα ήταν εκείνοι πού είχανε φέρει τά έμπόδια, δέν είχαν κανένα λόγο να τή διαψεύσουνε και οί οίκογένειες έξακολουθοῦσαν να έχουνε σχέσεις... Σχέσεις ναί, καλό κάνουν στις οίκογένειες οί σχέσεις τους στο εύρύτερο κοινωνικό σύνολο, όμως τά πολλά τά πάρε-δῶσε του Νικόλα μ' αυτούς τους ξένους έπρεπε να κοποῦν. Μά δέν τὸ καταλάβαινε; σκέφτηκε. «Μέσα στήν οίκογένεια...», είχε μαλλιάσει ή γλώσσα της να του τὰ λείει και να τὰ ξαναλέει: «ἀγόρι μου, εκείνο πού μετράει, πρώτο ἀπ' όλα τ' άλλα στον κόσμο πού ζοῦμε, είναι ή οίκογένεια· μέσα στήν οίκογένεια, σ' ἀρέσει δέν σ' ἀρέσει κάτι, κι όταν, όπως τώρα, αυτό τὸ κάτι δέν είναι δὰ και ιδιαίτερα σημαντικό, πρέπει να προσαρμόζεσαι· σ' ἀρέσει δέν σ' ἀρέσει, κλείσε τή μύτη σου και κατάπτε το».

Και νά 'τανε μονάχα αυτό! "Ήτανε, βλέπεις, και ή άλλη ἀντάρα πού ξέσπασε, ή διαμάχη για τίς μετοχές πού ἄρχισε, δέν ήτανε πολὺς καιρός, ὅχι μονάχα έξω, ὅπου γινότανε χαμός, ἀλλὰ και μέσα στο ἴδιο τους τὸ σπίτι. Χαμός. Πραγματικός χαμός. Λόγια, λόγια, λόγια. Τὴ μιὰ στιγμή ἀπὸ δῶ, τήν άλλη ἀπὸ τήν άλλη! Τὴ μιὰ στιγμή συμφέρει, τήν άλλη μακριά, φέματα είναι όλα και πρόκειται για ἀπάτη. Τρέλα κανονική. "Έξω, ὡστόσο, ὁ κόσμος ὅλος γύρω τους, φτωχοί ή πλούσιοι, ἀδιάφορο, ὅλοι ξετρελαμένοι ποιός θὰ πρωταγοράσει. Χαζοί ήταν ὅλοι τους; "Ήτανε μπορετό; Σᾶς ἐρωτῶ; Κι ἀκόμα γιατί δέν

ἔπαιρναν ἐπιτέλους στὸ σπίτι μέσα ὅλοι μαζί μιὰν ἀπόφαση νὰ ἡσυχάσουν; Νὰ ξέρουν τί θὰ κάνουνε. Ὁ Ἄρχοντας, βέβαια, καὶ γιὰ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια, μονάχα στὴν ἀρχὴ ἀσχολήθηκε. Ὑστερα κάλεσε μιὰ μέρα τὸν Ἀφέντη, κλείστηκαν στὸ γραφεῖο του καὶ τοῦ τὰ ξεκαθάρισε. «Τόσα μονάχα θὰ ρισκάρουμε», θὰ πρέπει νὰ τοῦ εἶπε. Αὐτὸ συμπέραναν. Τὸ τόσα, ὅμως, μᾶλλον θὰ ἦταν ἀρκετό, μιὰ καὶ ὁ Πάνος, σκιά τότε τοῦ Ἀφέντη καὶ σωματοφύλακός του, ποὺ κάθονταν ἀπέξω καὶ περίμενε γιὰ νὰ τὸν συνοδεύσει στὴν πρωινὴ του βόλτα ὡς τὶς Καρότσες, ὅπου συναντοῦσε τοὺς δικούς του, μὲ πρῶτον καὶ καλύτερο ἐκεῖνον τὸν Κορδέλλα, τῆς εἶπε –ἀκόμα τότε, βλέπεις, δὲν εἶχανε ὑψωθεῖ τείχη πραγματικὰ ἀνάμεσα στὰ δυὸ στρατόπεδα, μέσα στὴν οἰκογένεια, καὶ τὰ ἔλεγον χωρὶς νὰ παίρνουν προφυλάξεις οἱ δυὸ τους–, τῆς εἶπε λοιπὸν ὅτι σὰν βγῆκε ὁ Ἀφέντης δὲν κρέμονταν τὰ μοῦτρα του, ὅπως γινόταν πάντα ὅταν σὲ συζήτηση μὲ τὸν πατέρα του δὲν εἶχε περάσει τὸ δικό του. Τί ἀνακατευόταν λοιπὸν ὁ Νικόλας μὲ πράγματα τόσο διχαστικά, τόσο ἐπικίνδυνα; Ἐπικίνδυνα, ἀφοῦ οἱ Κουμάντηδες εἶχανε πάρει θέση φανερὰ στὸ ζήτημα καὶ συμβούλευαν φίλους καὶ γνωστούς νὰ κάνουνε κράτει, νὰ μὴν ἀγοράζουνε, κι ἀκόμα καλύτερα νὰ πουλήσουν, ἐπειδὴ σύντομα οἱ μετοχές, ἔλεγον, θὰ χάσουν τὴν ἀξία τους καὶ μαζί μὲ τὶς μετοχές θὰ χάσει κι ὁ κοσμάκης τοὺς παράδες του. Ἀπ’ ὅ,τι μάλιστα ἔμαθε τελευταῖα, στὸ Κουμανταίικο –ἀκουσον! ἀκου-

σον! – στις συζητήσεις έπαιρνε μέρος κι εκείνη ή φαντασμένη ή κυρία Φιορίνα· αυτό τοῦ ξέφυγε τοῦ Νικόλα κάποια στιγμή και τῆς εἶπε πῶς εκείνη ἦταν πού τους προέτρεπε νά βγοῦνε και νά ποῦνε στον κόσμο νά προσέχει. "Ἦτανε καμώματα αὐτά, γυναίκα πράμα; Σᾶς ἐρωτῶ; "Ὁχι ὅτι τὴν ἐνοίαζε, βέβαια, τὸν ἄντρα της θά 'πρεπε νά νοιάζει, αὐτὸς θά 'πρεπε νά τὴ μαζέψει, πού τὴν ἄφηγε ν' ἀνακατεύεται στις ἀντρικὲς κουβέντες, ντυμένη μάλιστα τὶς περισσότερες φορὲς σὰν τὶς 'ταλιάνες θεατρίνες, ξενομερίτικα. Τὰ ροῦχα τοῦ τόπου της δὲν τῆς ἄρεσαν, δὲν τὰ καταδεχόταν, ἔτσι ἔλεγαν, μὲ τὸ ζόρι τὰ φόραγε καμμιά φορά ὅταν πήγαιναν στο Παλάτι· γεγονὸς πάντως παρέμενε ὅτι γιὰ νά τὰ λένε αὐτά στο Κουμανταίικο, θά πεῖ πῶς ἔστεκαν στὴν ἀντίπερα ὄχθη ἀπὸ τὸν Ἀφέντη· ἓνας λόγος παραπάνω λοιπόν, ἔξω ἀπὸ τὸν γάμο πού δὲν ἔγινε, νά μὴ θέλει οὔτε τ' ὄνομά τους ν' ἀκούει, τὸσον ἐκεῖνος ὅσο και ἡ κυρά του.

Ἡ ἴδια, πάντως, δὲν ἦτανε τρελὴ νά τοῦ φανερώσει πῶς ἀκολούθησε τότε τὴ συμβουλή τοῦ Πάνου, τὸν παρακάλεσε μᾶλλον και τῆς ἀγόρασε κάτι λίγες μετοχές, πού τὶς ἐκράταγε, καλοῦ-κακοῦ, κρυμμένες· τί νά ἔκανε; Δὲν ἦτανε χαζὴ νά τοῦ τὸ πεῖ. Ἀφοῦ, ὅταν τὴν πρώτη φορά πού πῆγε ν' ἀρχίσει μιὰ συζήτηση πάνω σ' αὐτὰ μαζί του, μόνο πού δὲν τῆς ἔβαλε τὶς φωνές:

«Μὰ δὲν σοῦ τὰ ἐξήγησα ἑκατὸ φορὲς; Μὰ δὲν καταλαβαίνεις;» και τὰ λοιπὰ και τὰ λοιπά... Κι ἐκείνη

νὰ κάθεται σιωπηλὴ καὶ νὰ τὸν ἀκούει, ὅπως ἀκούει κανεὶς ἕναν παντογνώστη ἢ ὅπως ἀκοῦμε τοὺς ἄλλους μέσα στὴν οἰκογένεια, ναί, τοὺς ὅποιους ἄλλους, ὅταν δὲν θέλουμε μπλεξίματα, κι αὐτὸ ἄσχετα μὲ τὸ τί θὰ κάνουμε ἀργότερα· ἀλίμονο! Ἄλλο τὸ τί σοῦ εἶπανε ὅτι πρέπει νὰ κάνεις κι ἄλλο τὸ τί θὰ ἐπιλέξεις νὰ κάνεις ἐσὺ μετὰ. Τὴν τέχνην τὴν ἤξερε πλέον καλά.

Κι ὕστερα, αὐτὸ τὸ παιδί δὲν καταλάβαινε ὅτι ἔπρεπε ἐπιτέλους νὰ πάρει τὴν ἀπόφαση καὶ νὰ πεῖ στὸν Ἄρχοντα, πού περίμενε, τί θὰ ἤθελε νὰ κάνει τελικὰ· νὰ σπουδάσει ἢ νὰ μὴ σπουδάσει! Ἦτανε πράγματα αὐτά, δεκαεννιά χρονῶν παλληκάρι καὶ νὰ μὴν ξέρει; Καὶ τὰ ἰταλικά καὶ γαλλικά πού μάθαινε τόσα χρόνια τί θὰ τὰ κάνει; Γιατί καταξοδευόταν ὁ Ἄρχοντας καὶ ἔφερνε δασκάλους ἀπὸ τὰ ξένα γιὰ νὰ τοῦ τὰ μάθουνε; Ἄδικα πήγανε τόσα λεφτά; Ἐκεῖνος ὅμως τίποτα· κρατοῦσε τὰ χαρτιά του κλειστά.

Ναί, τὰ χαρτιά του μπορεῖ νὰ τὰ κρατοῦσε κλειστά, ὄχι ὅμως καὶ τὶς ἐφημερίδες, πού στὸ ἀρχοντικὸ ἔφθαναν κάθε μέρα ἕνα σωρό. Ἀπ' τὸ πρωτὶ ὠς τὸ βράδυ μὲ μιὰν ἐφημερίδα στὸ χέρι ὁ κύριος Νικόλας. Ἀπὸ μικρὸς εἶχε ἕνα πάθος μ' αὐτὰ τὰ παλιόχαρτα, ἤθελε νὰ μαθαίνει, κι ὁ Ἄρχοντας, εἶναι ἡ ἀλήθεια, τὸ διασκέδαζε τότε, νὰ τόνε βλέπει, παιδάκι πράμα, νὰ τὶς ξεκοκκαλίζει. Ὅχι ὅτι δὲν διάβαζε καὶ βιβλία! Ἄλίμονο! Τὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ τὴν παραδεχόμεστε. Ὡρες περνοῦσε στὴ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἄρχοντα χωμένος στὶς σκονισμένες σελίδες τους. Νά, ὅμως,

τ' ἀποτελέσματα. Ἄπ' τὰ πολλὰ διαβάσματα νόμιζε πὼς τὰ ῥχει μάθει ὅλα. Ἄμ, δὲν εἶναι ἔτσι! Ἄλλο νὰ τὸ ζεῖς κάτι στὸ πετσί σου κι ἄλλο νὰ τὸ διαβάζεις!

«Ὅχι, μάννα», τῆς εἶπε πάλι προχθές, «οὔτε γιατρὸς θέλω νὰ γίνω, οὔτε καὶ δικηγόρος κι οὔτε θέλω νὰ φύγω, νὰ πάω στὴν Ἰταλία· γιὰ ὅλα αὐτὰ βλέπουμε ἀργότερα. Ἡσύχασε! Ἄλλα ἔχω ἐγὼ στὸν νοῦ μου· ὅταν ἀποφασίσω θὰ σοῦ τὰ πῶ. Σὲ λίγο ἄλλωστε», συμπλήρωσε, «ἄπ' ὅ,τι λένε, κάτι τέτοιο δὲν θὰ συμφέρει κιόλας, γιὰτὶ οἱ δικηγόροι καὶ οἱ γιατροὶ θὰ εἶναι περισσότεροι κι ἀπὸ τοὺς παπάδες. Τὸ σκέφτεσαι; Οἱ παπάδες, βέβαια, εἶναι οἱ μόνοι ἐξασφαλισμένοι, ὅλο καὶ κάποια ἐνορία θὰ χηρεύει, οἱ ἄλλοι ὅμως ποῦ θὰ ἔβρουνε πελάτες, μοῦ λές;» – καὶ γέλασε.

Δὲν εἶχε ἄδικο, ὑπερπληθώρα καὶ στὰ δύο ἐπαγγέλματα, τί ἔπαθε ὅμως ὁ Ἀφέντης πὺν εἶχε σπουδάσει νομικά, κι ὁ Ἄρχοντας ἐπίσης; Στὸν κόσμον πὺν ζοῦμε, σκέφτηκε, οἱ σπουδὲς χρειάζονται, εἶναι ἓνα ὄπλο παραπάνω· οἱ ἄλλοι στὸ ἄκουσμα τοῦ πτυχιῦ πὺν κατέχεις σὲ σέβονται διαφορετικά, ἄσε πὺν περισσότερα θὰ μάθεις διαβάζοντας βιβλία, αὐτὰ τὰ βιβλία δηλαδὴ πὺν διαβάζουν οἱ σπουδαγμένοι, ἀντὶ γιὰ τὶς ἐφημερίδες, δὲν ἔβρισκες ὅμως ἄκρη μ' αὐτὸ τὸ παιδί, ἐπειδὴ καὶ τὸ νὰ διοριστεῖ, ἔστω, στὸ Δημόσιο, αὐτὸ πιά οὔτε πὺν νὰ τὸ ἀκούσει!

*